Better Together: Teacher Professional Learning and Whole-School Education for Sustainable Development

Rachel Bowden, Cyprus Pedagogical Institute, May 2026

Διαφάνεια 1

Εισαγωγή

- Χαιρετισμοί
- Συστάσεις

Έχω εργαστεί ως εκπαιδευτικός, ως διευθύντρια σχολείου, ως επιμορφώτρια εκπαιδευτικών και ως ερευνήτρια στον χώρο της εκπαίδευσης, και σήμερα θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας ορισμένα παραδείγματα από την πρακτική μου, ως αφετηρία για τον δικό σας προβληματισμό. Ανυπομονώ για τις ερωτήσεις ή τα σχόλιά σας στο τέλος.

Γνωρίζουμε ότι οι εκπαιδευτικοί βρίσκονται στον πυρήνα της επαγγελματικής τους μάθησης και ότι αυτή είναι πιο αποτελεσματική, όταν συνδέεται άμεσα με το έργο τους στο σχολείο. Οι αρχές αυτές, που βασίζονται στην έρευνα, είναι ενσωματωμένες και στο δικό σας Πρόγραμμα Επαγγελματικής Μάθησης Εκπαιδευτικών.

Στη σημερινή μου εισήγηση θα εξετάσω τις συνδέσεις ανάμεσα στην επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών και την ολιστική, σχολική προσέγγιση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Μέσα από ένα παράδειγμα προγράμματος επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στη Γερμανία, θα δείξω πώς, όταν οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζονται από τους συναδέλφους τους και τη σχολική ηγεσία, και όταν έχουν ευκαιρίες να συνεργάζονται με εταίρους πέρα από το σχολείο, η μάθησή τους μπορεί να αποτελέσει ισχυρό μοχλό ανάπτυξης μιας ολιστικής προσέγγισης της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη στο σχολείο.

Θα ήθελα να ξεκινήσω παρουσιάζοντας ορισμένα συνοπτικά στοιχεία από δύο προηγούμενα έργα επαγγελματικής μάθησης εκπαιδευτικών στα οποία συμμετείχα.

Διαφάνεια 2

Το πρώτο παράδειγμα είναι η «Ακαδημία Εκπαιδευτικών Erasmus+ – Teaching Sustainability», όπου το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου υπήρξε βασικός εταίρος και στο οποίο συμμετείχαν εκπαιδευτικοί και στελέχη σχολείων από την Κύπρο και άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Κατά τη διάρκεια τριών ετών, συνεργαστήκαμε σε μια σειρά δράσεων επαγγελματικής μάθησης, οι οποίες περιλάμβαναν δύο θερινά σχολεία εδώ στην Κύπρο, ενώ αναπτύξαμε από κοινού επτά ενότητες διδακτικού και επιμορφωτικού

υλικού για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών, καθώς και για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι περιλήψεις όλων των ενοτήτων είναι διαθέσιμες στα ελληνικά και μπορείτε να τις κατεβάσετε δωρεάν εδώ.

Η επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών ήταν ο πυρήνας αυτού του έργου, χάρη στην τεχνογνωσία των συναδέλφων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου. Αντί να αναπτύξουμε εκπαιδευτικό υλικό για τους εκπαιδευτικούς, το αναπτύξαμε μαζί με αυτούς, με βάση τις εμπειρίες και το επαγγελματικό τους πλαίσιο. Επιπλέον, η επαγγελματική μάθηση αποτελούσε βασική προϋπόθεση και για τη χρήση του υλικού αυτού. Δεν πρόκειται για «συνταγές» προς αυστηρή εφαρμογή, αλλά για ερεθίσματα και ιδέες που οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναστοχαστούν, να προσαρμόσουν και να εξελίξουν στα δικά τους διαφορετικά πλαίσια πρακτικής, σε συνάρτηση με τις ανάγκες και τις προτεραιότητες των σχολικών κοινοτήτων και των μαθητών τους.

Διαφάνεια 3

Το δεύτερο παράδειγμα, κάπως παλαιότερο, αφορά ένα εθνικό πρόγραμμα επαγγελματικής ανάπτυξης καθηγητών αγγλικής γλώσσας στις ανατολικές πολιτείες της Μαλαισίας, Sabah και Sarawak. Το πρόγραμμα ξεκίνησε από μια προβληματική παραδοχή: ότι η «βέλτιστη πρακτική» μπορεί απλώς να μεταφερθεί από ένα πλαίσιο σε ένα άλλο και ότι οι εξωτερικοί επιμορφωτές μπορούν να «διορθώσουν» τη διδασκαλία παρέχοντας συμβουλές. Ωστόσο, τόσο η έρευνα όσο και η πράξη μάς δείχνουν κάτι εντελώς διαφορετικό. Η διδακτική πρακτική διαμορφώνεται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, μέσα στα δικά τους πλαίσια, με τους δικούς τους μαθητές, τους διαθέσιμους πόρους και τις προτεραιότητές τους. Η βελτίωση επιτυγχάνεται όταν οι εκπαιδευτικοί έχουν αυτονομία, χρόνο και υποστήριξη για να αναστοχαστούν, να διερευνήσουν και να δράσουν.

Διαφάνεια 4,5

Στη Μαλαισία, μετακινηθήκαμε από το μοντέλο της κατάρτισης στο μοντέλο της καθοδήγησης (mentoring), και από τη λογική της υπόδειξης προς τους εκπαιδευτικούς στο τι πρέπει να κάνουν, στη διευκόλυνση κύκλων διερεύνησης, σχεδιασμού, δράσης και αναστοχασμού. Τα αποτελέσματα ήταν μεταμορφωτικά — όχι επειδή εμείς προσφέραμε εμπειρογνωμοσύνη, αλλά επειδή οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί πρόσφεραν τη δική τους. Επιπλέον, οι συνάδελφοι και οι τοπικές κοινότητες συμμετείχαν σε ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, προς όφελος των παιδιών, των σχολείων και των κοινοτήτων τους.

Η ίδια αυτή αρχή καθοδήγησε και το έργο μας στο TAP-TS, όπου αναπτύξαμε υλικό μαζί με τους εκπαιδευτικούς και όχι για αυτούς. Παράλληλα, (η αρχή αυτή) καθοδηγεί

και την τρέχουσα έρευνά μου στη Σαξονία, όπου μελετώ ένα πρόγραμμα Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, το οποίο επίσης τοποθετεί τους εκπαιδευτικούς στο επίκεντρο της αλλαγής.

Διαφάνεια 6

Σήμερα θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας ένα παράδειγμα από την πράξη, από ένα μικρό αγροτικό σχολείο στη Γερμανία, το οποίο δείχνει ότι όταν η επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών και οι ολιστικές σχολικές προσεγγίσεις για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη συνδέονται μεταξύ τους, μπορούν να συμβάλουν σε ουσιαστικές βελτιώσεις τόσο εντός όσο και πέρα από το σχολείο.

Πριν προχωρήσω, θα ξεκινήσω με μια σύντομη παρουσίαση του πλαισίου της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη ως ενός νέου παραδείγματος στην εκπαίδευση, καθώς και των επιδράσεών του ανάπτυξη του σχολείου στο σύνολό του και την επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών.

Διαφάνεια 7

Γιατί η μάθηση των εκπαιδευτικών είναι καθοριστική για την ολιστική προσέγγιση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ)

Για δεκαετίες, η διεθνής εκπαιδευτική πολιτική διαμορφωνόταν από ένα στενό πρότυπο ανθρώπινου κεφαλαίου, σύμφωνα με το οποίο η εκπαίδευση αντιμετωπίζεται πρωτίστως ως εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης, ενώ η επιτυχία μετριέται κυρίως μέσω τυποποιημένων αξιολογήσεων. Το πρότυπο αυτό έχει δώσει προτεραιότητα σε ό,τι μπορεί εύκολα να μετρηθεί στην εκπαίδευση, εις βάρος εκείνων που πραγματικά έχουν σημασία: των κοινωνικών, συναισθηματικών, πολιτικών, δημιουργικών και ηθικών διαστάσεων της μάθησης. Παράλληλα, έχει επισκιάσει τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των σχολείων και των κοινοτήτων που αυτά υπηρετούν, καθώς και τον κεντρικό τους ρόλο στις εκπαιδευτικές διαδικασίες και στα αποτελέσματα.

Οι Στόχοι της Αειφόρου Ανάπτυξης, που υιοθετήθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 2015 και ισχύουν έως το 2030, και ειδικότερα ο Στόχος 4 για την εκπαίδευση, σηματοδοτούν μια σημαντική απομάκρυνση από αυτή την προσέγγιση.

Διαφάνεια 8

Ο στόχος 4 αναπτύχθηκε μέσα από μια ευρεία διαδικασία διαβούλευσης και θέτει στο προσκήνιο την ποιότητα και την ισότητα στην εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες.

Οι επιμέρους στόχοι περιλαμβάνουν τόσο μαθησιακά αποτελέσματα, όπως ο γραμματισμός και οι αριθμητικές δεξιότητες, όσο και ευρύτερους σκοπούς, όπως η παγκόσμια υπευθυνότητα του πολίτη, η βιωσιμότητα και η ισότητα των φύλων.

Ο στόχος 4.7 — ο μοναδικός από τους ΣΑΑ που αφορά άμεσα το περιεχόμενο της εκπαίδευσης — περιλαμβάνει ρητά τη βιωσιμότητα, την παγκόσμια ιδιότητα του πολίτη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων, την ειρήνη και την πολιτισμική ποικιλομορφία. Σηματοδοτεί έτσι μια μετάβαση από τις στενές δεξιότητες προς ευρύτερες ικανότητες, αξίες και στάσεις.

Ο Στόχος 4 θεμελιώνεται σε μια ανθρωπιστική αντίληψη της εκπαίδευσης ως δικαιώματος, ως δημόσιου αγαθού και ως βάσης για την ατομική και συλλογική ευημερία. Ας είμαστε σαφείς: αυτή η ευρύτερη αντίληψη της εκπαίδευσης υφίσταται εδώ και χιλιετίες σε διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνίες και επανέρχεται δυναμικά στο προσκήνιο, υπό το βάρος αυξανόμενων κοινωνικών και οικολογικών προκλήσεων: ο λαϊκισμός και ο πολιτικός εξτρεμισμός, η περιβαλλοντική υποβάθμιση, τα ζητήματα ψυχικής υγείας, η παχυσαρκία, η μοναξιά, η ψηφιακή υπερφόρτωση και η χειραγώγηση. Οι προκλήσεις αυτές αναδεικνύουν όχι μόνο την ανάγκη για εκπαίδευση, αλλά και την ανάγκη μετασχηματισμού της ίδιας της εκπαίδευσης, ώστε να γίνει περισσότερο ανθρώπινη, κριτική, συμπεριληπτική και ολιστική (UNESCO, 2021a).

Ο Στόχος 4 μας καλεί να επαναπροσδιορίσουμε τι συνιστά ποιότητα στην εκπαίδευση — και σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται η σημασία των ολιστικών προσεγγίσεων σε επίπεδο σχολικής μονάδας (Whole School Approaches), οι οποίες εδράζονται στις πραγματικές συνθήκες των σχολείων. Οι ολιστικές αυτές προσεγγίσεις στην Εκπαίδευση για τη Αειφόρο Ανάπτυξη (εφεξής ΟΣΠ-ΕΒΑ) στοχεύουν στην προώθηση συστημικής αλλαγής σε διαφορετικές διαστάσεις, χώρους και δραστηριότητες του σχολείου, μέσα από συνεργατική και κριτική κοινωνική μάθηση σε όλη τη σχολική κοινότητα. (Bjønness et al., 2024).

Διαφάνεια 9

Σκοπός είναι να επιτευχθεί συνοχή μεταξύ του επίσημου και του άτυπου προγράμματος σπουδών, ώστε οι μαθητές να «μαθαίνουν ό,τι βιώνουν και να βιώνουν ό,τι μαθαίνουν» (UNESCO, 2021b). Οι προσεγγίσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση της ΕΒΑ στη διδασκαλία και τη μάθηση, αλλά και την ανάπτυξη των σχολικών υποδομών και χώρων, της διακυβέρνησης, της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και των δικτύων, με βάση τις αρχές και τις αξίες της βιωσιμότητας. Με τον τρόπο αυτό, μπορούν να ωφελήσουν όχι μόνο το σχολείο αλλά και την ευρύτερη κοινωνική και οικολογική κοινότητα. (Holst et al., 2024).

Διαφάνεια 10

Η έμφαση στο σχολείο ως σύνολο δεν μειώνει τη σημασία της επαγγελματικής μάθησης των εκπαιδευτικών. Αντιθέτως, διευρύνει το πεδίο της, συμπεριλαμβάνοντας τα πρόσωπα που εμπλέκονται, καθώς και την ανάγκη για διάλογο και συνεργασίες εντός και εκτός σχολικής μονάδας.

Άλλωστε, η ολιστική προσέγγιση της ΕΑΑ δεν αποτελεί μια λίστα προς τυπική συμμόρφωση. Πρόκειται για μια διαδικασία ερμηνείας, διαπραγμάτευσης και από κοινού διαμόρφωσης μέσα σε κάθε σχολική κοινότητα.

Διαφάνεια 11

Στη συνέχεια, θα ήθελα να σας παρουσιάσω συνοπτικά το Πρόγραμμα Ολιστικής Προσέγγισης της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη στη Γερμανία.

Το ομόσπονδο κρατίδιο στο οποίο εργάζομαι υιοθέτησε το 2019 μια στρατηγική για την ΕΑΑ, ωστόσο η εφαρμογή της στα σχολεία παραμένει περιορισμένη — ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του χάσματος μεταξύ πολιτικής και πράξης. Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, δημιουργήθηκε το πρόγραμμα Ολιστικής Προσέγγισης της ΕΑΑ, με στόχο να ενισχύσει την υλοποίηση της ΕΑΑ στα σχολεία μέσω των εξής αξόνων:

1. Καθοδήγηση εκπαιδευτικών ως φορέων αλλαγής

Κάθε σχολείο που συμμετέχει, ορίζει έναν εκπαιδευτικό ως φορέα αλλαγής. Ο εκπαιδευτικός αυτός λαμβάνει τακτική καθοδήγηση για ένα έτος, με έμφαση στον συμμετοχικό σχεδιασμό, στη συνεργατική ανάπτυξη του σχολείου, στην ενσωμάτωση της ΕΑΑ στη διδασκαλία, στην ενίσχυση δικτύων συνεργασίας και στον συντονισμό διαλόγου σε επίπεδο σχολικής μονάδας. Ο καθοδηγητής δεν «εκπαιδεύει» με την παραδοσιακή έννοια, αλλά υποστηρίζει διαδικασίες διερεύνησης, αναστοχασμού και συλλογικής λήψης αποφάσεων.

2. Διαδικασίες ανάπτυξης σε επίπεδο σχολικής μονάδας

Το πρόγραμμα ενθαρρύνει τα σχολεία να προσδιορίσουν τις δικές τους προτεραιότητες, να αξιοποιήσουν τα υφιστάμενα δυνατά σημεία τους, να εμπλέξουν εκπαιδευτικούς, διοίκηση και μέλη της κοινότητας και να αναπτύξουν δράσεις ΕΑΑ που ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες.

3. Δίκτυα και μάθηση μεταξύ ομοτίμων

Οι εκπαιδευτικοί-φορείς αλλαγής συμμετέχουν σε περιφερειακά και ευρύτερα δίκτυα, όπου ανταλλάσσουν εμπειρίες, προκλήσεις και ιδέες. Οι συναντήσεις αυτές

προσφέρουν ευκαιρίες για ανοιχτό, πρακτικό και συναδελφικό διάλογο, καθώς και στοχευμένη υποστήριξη ανάλογα με τις ανάγκες που ανακύπτουν.

4. Εργαλεία ως αφετηρία διαλόγου, όχι ως υποχρέωση συμμόρφωσης

Τα σχολεία μπορούν να αξιοποιούν ένα εργαλείο προτύπων για την ΟΣΠ-ΕΑΑ, αποκλειστικά όμως ως αφορμή για συζήτηση και αναστοχασμό — όχι ως μηχανισμό αξιολόγησης ή συμμόρφωσης. Η έμφαση δίνεται στη σκέψη και τον διάλογο, όχι στη μέτρηση.

Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται και η μελέτη περίπτωσης που θα παρουσιάσω στη συνέχεια.

Μελέτη Περίπτωσης: Ένα αγροτικό σχολείο σε πορεία μετασχηματισμού

Το σχολείο βρίσκεται στην άκρη ενός εθνικού πάρκου, σε μια περιοχή που αντιμετωπίζει δημογραφική συρρίκνωση. Ύστερα από πολυετή προσπάθεια του διευθυντή, του δήμου και του δημάρχου, ανεγείρεται σήμερα ένα νέο σχολικό κτήριο. Το σχολείο έχει πρόσφατα αναγνωριστεί ως «σχολείο φυσικού πάρκου» και τα επόμενα χρόνια θα λειτουργεί ως ολοήμερο.

Αυτό που καθιστά το σχολείο αυτό ιδιαίτερα ενδιαφέρον δεν είναι μόνο το τι κάνει, αλλά κυρίως το πώς το κάνει — και τι μας αποκαλύπτει αυτό για τη μάθηση των εκπαιδευτικών, την ηγεσία και τις συνεργασίες.

Διαφάνεια 13

Α. Επαγγελματική μάθηση εκπαιδευτικών σε επίπεδο σχολικής μονάδας

Πρωτίστως, και στον πυρήνα της ανάπτυξης του σχολείου, βρίσκεται ο εκπαιδευτικός που ανέλαβε ρόλο φορέα αλλαγής στο πλαίσιο του προγράμματος ΟΣΠ-ΕΑΑ.

Ειδικότερα, το κίνητρό του και οι διδακτικές του ικανότητες στον τομέα της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ESD), καθώς και η ικανότητά του να λειτουργεί ως συντονιστής των διαδικασιών ανάπτυξης σε επίπεδο σχολείου.

Ως παράδειγμα του κινήτρου του, περιέγραψε τη χαρά που μοιράστηκε με τους μαθητές κατά τη διάρκεια ενός μαθήματος όπου έμαθαν να επισκευάζουν ελαστικά ποδηλάτων:

«Σε ένα πολύ βασικό επίπεδο είναι απλώς διασκεδαστικό (…) και τα παιδιά ήταν απόλυτα κινητοποιημένα, ενθουσιώδη, γιατί πρόκειται για κάτι από την καθημερινότητά τους.»

Και οι δύο εκπαιδευτικοί του σχολείου περιέγραψαν πώς η ενσωμάτωση της ΕΑΑ στα μαθήματα ενίσχυσε τον παιδαγωγικό διάλογο με τους μαθητές. Για παράδειγμα, σε μια διδακτική ενότητα συζήτησαν πώς φτιάχνονται μπλουζάκια στο Μπαγκλαντές και τις εκεί συνθήκες ζωής και εργασίας. Ο εκπαιδευτικός επιδίωξε να διευρύνει τον βαθμό κατανόησης των μαθητών, μεταβαίνοντας από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο:

«Εξετάζουμε τα ζητήματα βιωσιμότητας όχι μόνο εδώ, τοπικά, αλλά και σε ευρύτερα συμφραζόμενα — δηλαδή και στο παγκόσμιο πλαίσιο.»

Οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν επίσης την έκπληξή τους για το πόσα γνώριζαν ήδη τα παιδιά σχετικά με παγκόσμια ζητήματα και τον ΟΗΕ, καθώς και πώς αξιοποίησαν αυτή την προϋπάρχουσα γνώση σε συζητήσεις στην τάξη. Ταυτόχρονα, άλλος εκπαιδευτικός επισήμανε ότι «τα παιδιά αντιλαμβάνονται πολλά πράγματα, συχνά όμως χωρίς να το συνειδητοποιούν ».

Και οι δύο εκπαιδευτικοί έδωσαν παραδείγματα παρεμβάσεων σε σχόλια των μαθητών — όπως η εξιδανίκευση του πολέμου ή αναφορές σε παιδιά-στρατιώτες. Μάλιστα, μια εκπαιδευτικός υπογράμμισε:

«Δεν μπορούμε να αφήνουμε ορισμένα σχόλια να περνούν απαρατήρητα (…) πρέπει να τα συζητούμε ουσιαστικά.»

Τέλος, ο εκπαιδευτικός αυτός ανέπτυξε περαιτέρω δεξιότητες ως συντονιστής σχολικής ανάπτυξης μέσα από τη συμμετοχή του σε συνεδρίες που αρχικά διευθύνονταν από τον σύμβουλο. Ο διευθυντής και ο ίδιος περιέγραψαν αυτή τη διαδικασία ως μια μορφή «μαθητείας»: «Ήταν ο φορέας αλλαγής μας και στη συνέχεια σε εκπαίδευσε (…) ώστε να αναλάβεις κι εσύ αυτόν τον ρόλο στο σχολείο μας. Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.»

Επιπλέον, χαρακτήρισε τις συναντήσεις δικτύωσης με άλλους εκπαιδευτικούς-φορείς αλλαγής ως «εξαιρετικά πολύτιμες», ιδίως επειδή «η συζήτηση ήταν χαλαρή και ανοιχτή» και του προσέφεραν πρακτικές ιδέες και εικόνα από άλλα εκπαιδευτικά πλαίσια.

Επιστρέφοντας στο ζήτημα των κινήτρων, σημείωσε ότι συμφοιτητές του που εργάζονται σε σχολεία πόλεων είναι «λίγο ζηλιάρηδες» για τις δυνατότητες που ο ίδιος έχει στο αγροτικό αυτό σχολείο. Τον ενθαρρύνει επίσης το γεγονός ότι το έργο του στην ΕΑΑ «χαίρει εκτίμησης και ξεχωρίζει», ενώ αναφέρθηκε και σε μια “ξεχωριστή” επίδραση του προγράμματος, που έχει εμπνεύσει και άλλα σχολεία του δικτύου.

Διαφάνεια 14

Μια συνεργατική σχολική κουλτούρα

Στο σχολείο αυτό διακρίνεται ένα κλίμα συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των εκπαιδευτικών. Αυτό αποτυπωνόταν ακόμη και στον τρόπο που συνομιλούσαν: οι τοποθετήσεις τους συμπλήρωναν η μία την άλλη, διατηρώντας παράλληλα χώρο για κριτική σκέψη.

Όπως ανέφερε μία εκπαιδευτικός:

«Μπορούμε να πούμε ειλικρινά ο ένας στον άλλον: "Για αυτό που σχεδιάζεις, σκέψου και αυτή την οπτική."»

Για την ίδια, αυτό το «αίσθημα κοινότητας» είναι θεμελιώδες για τη βιωσιμότητα στο σχολείο, καθώς «η βιωσιμότητα ξεκινά από εμάς, σε μικρή κλίμακα — από το ότι δεν πορεύεται ο καθένας μόνος του, αλλά συνεργαζόμαστε στενά.»

Για παράδειγμα, αποτελεί καθιερωμένη πρακτική οι εκπαιδευτικοί να παραμένουν μαζί μετά το σχολείο, προκειμένου να σχεδιάζουν μαθήματα και δράσεις — αλλά και να οραματίζονται:

«Δεν πηγαίνουμε απλώς στο σπίτι για φαγητό και προετοιμασία μαθημάτων· καθόμαστε μαζί, συζητάμε, σχεδιάζουμε — και, κάποιες φορές, ονειρευόμαστε τι θα μπορούσε να γίνει.»

Η προσέγγιση αυτή εξοικονομεί χρόνο και ενισχύει την ανάπτυξη ιδεών, όπως ανέφερε ένας εκπαιδευτικός:

«Δεν χρειάζεται ο καθένας να τα ανακαλύπτει όλα από την αρχή· μέσα από τη συμβολή των άλλων βλέπεις τα πράγματα από διαφορετική οπτική και σκέφτεσαι: "Έχεις δίκιο — την επόμενη φορά θα το κάνω έτσι."»

Διαφάνεια 15, 16

Β. Ηγεσία και όραμα

Το δεύτερο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της εφαρμογής του προγράμματος στο σχολείο αυτό είναι ότι υποστηρίζεται από ισχυρή ηγεσία και εντάσσεται σε ένα ευρύτερο όραμα για την ανάπτυξη του σχολείου.

Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) ενσωματώνεται στη μακροπρόθεσμη στρατηγική του σχολείου, η οποία έχει διαμορφωθεί σε συνεργασία με το τοπικό φυσικό πάρκο και τον δήμο, με στόχο τη δημιουργία ενός σχολείου κοντά στη φύση

και προσανατολισμένου στο μέλλον, ικανού να προσελκύσει νέες οικογένειες στην περιοχή. Τρεις πρόσφατες εξελίξεις παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

Πρώτον, όπως αναφέρθηκε, το σχολείο θα μεταστεγαστεί το επόμενο έτος σε ένα νέο, ειδικά σχεδιασμένο κτίριο. Αυτό αποτελεί το αποτέλεσμα μιας διαρκούς και επίμονης προσπάθειας («αγώνα») του διευθυντή, σε συνεργασία με το δημοτικό συμβούλιο και τον δήμαρχο, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχιση λειτουργίας σχολείου στην περιοχή.

Δεύτερον, προκειμένου να εξασφαλιστεί χρηματοδότηση, λήφθηκε η απόφαση το σχολείο να μετατραπεί σε ολοήμερο. Μετά τη μετεγκατάσταση στο νέο κτίριο, η εφαρμογή του ολοήμερου σχολείου θα πραγματοποιηθεί σταδιακά, ανά τάξη, και θα περιλαμβάνει και τη μεταφορά της απογευματινής δομής φροντίδας (Hort) στον ίδιο χώρο. Όπως τόνισε η διευθύντρια, η ανάπτυξη αυτού του μοντέλου απαιτεί διαπραγμάτευση και συνεχή αναστοχασμό.

Τρίτον, το 2024 το σχολείο πιστοποιήθηκε επίσημα και μετονομάστηκε σε «σχολείο φυσικού πάρκου». Βασική προϋπόθεση για την πιστοποίηση αυτή ήταν η ενσωμάτωση θεμάτων που συνδέονται με το τοπικό φυσικό περιβάλλον στο πρόγραμμα σπουδών όλων των τάξεων, συμπεριλαμβανομένων δραστηριοτήτων εκτός σχολείου, όπως ημέρες και εβδομάδες έργων (projects). Παράλληλα, το σχολείο εντάχθηκε σε δίκτυο με άλλα νηπιαγωγεία και σχολεία φυσικού πάρκου, τα οποία συναντώνται τακτικά για να συζητούν την πρόοδο ως προς τα κριτήρια πιστοποίησης.

Η διεύθυνση του σχολείου αποφάσισε να συμμετάσχει στο πρόγραμμα ΕΑΑ, επειδή αυτό ευθυγραμμιζόταν με τους ευρύτερους στόχους και τις ήδη εξελισσόμενες διαδικασίες αλλαγής. Ταυτόχρονα, η θέση του σχολείου στο πλαίσιο μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας μετασχηματισμού δημιουργεί σημαντικές ευκαιρίες για την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στις δραστηριότητες και στο ευρύτερο δίκτυο.

Διαφάνεια 17

Η ΕΑΑ ως κοινός προσανατολισμός

Επιπλέον, με την υποστήριξη της σχολικής ηγεσίας κατέστη δυνατή η ανάδειξη της ΕΑΑ σε βασικό άξονα αναφοράς για το σύνολο της σχολικής μονάδας.

Για παράδειγμα, η ΕΑΑ εντάχθηκε στο όραμα και την αποστολή του σχολείου. Η διαδικασία αυτή προϋπέθετε απόφαση του σχολικού συμβουλίου, στο οποίο συμμετέχουν εκπαιδευτικοί, γονείς και εκπρόσωποι της τοπικής κοινότητας.

Ο δήμαρχος διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο, επιχειρηματολογώντας ενώπιον του σχολικού συμβουλίου ότι η ΕΑΑ ωφελεί όλα τα παιδιά και την τοπική κοινωνία και ότι δεν αποτελεί ένα εξειδικευμένο ή περιθωριακό ζήτημα, αλλά κάτι που αφορά όλους:

«Αυτό είναι κάτι που θα φέρει νέους ανθρώπους εδώ (…) δεν πρόκειται απλώς για μια “στεγνή” εκπαίδευση για τη βιωσιμότητα, αλλά για κάτι που συνδέεται με κάθε τρόπο ζωής.»

Ως αποτέλεσμα, υφιστάμενες πρακτικές του σχολείου — όπως η διαλογή απορριμμάτων, το λιβάδι με αγριολούλουδα και οι ημέρες έργων — επαναπροσδιορίζονται ρητά ως δράσεις ΕΑΑ, βοηθώντας τους μαθητές να συνδέουν τις τοπικές τους δράσεις με τους παγκόσμιους στόχους βιωσιμότητας.

Ο εκπαιδευτικός έχει αναρτήσει στην τάξη του αφίσα με τους 17 Στόχους Αειφόρου Ανάπτυξης και τη χρησιμοποιεί ως εργαλείο για να ενθαρρύνει τους μαθητές να εντοπίζουν και να διερευνούν τη σύνδεση μεταξύ τοπικών ζητημάτων και παγκόσμιων στόχων. Όπως αναφέρει, η ΕΑΑ αποτελεί «μια νέα δομή που μας έχει δοθεί», την οποία μπορεί να αξιοποιεί διαθεματικά. Για παράδειγμα:

«Όταν διδάσκουμε μια ενότητα όπως το νερό — πώς να το χρησιμοποιούμε με φειδώ — γιατί το κάνουμε αυτό; Επειδή αποτελεί έναν στόχο.»

Παράλληλα, ο εκπαιδευτικός ενσωμάτωσε την ΕΑΑ στα μαθήματά του, όπως η ξυλουργική, οι κοινωνικές επιστήμες και η φυσική αγωγή. Για παράδειγμα, στη φυσική αγωγή λέει:

«Κάνουμε δραστηριότητες όπως προοδευτική μυϊκή χαλάρωση ή άλλες τεχνικές χαλάρωσης, που βοηθούν να μάθεις να φροντίζεις τον εαυτό σου μακροπρόθεσμα.»

Αντίστοιχα, μια άλλη εκπαιδευτικός περιγράφει την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στο μάθημα των εικαστικών:

«Δουλεύουμε με “άχρηστα” υλικά, κάνοντας επαναχρησιμοποίηση (upcycling), δημιουργώντας νέα αντικείμενα ή εικόνες.»

Πέρα από το επίπεδο της τάξης, το σχολείο ενσωμάτωσε την ΕΑΑ και σε υφιστάμενα προγράμματα. Για παράδειγμα, σε ένα πρόγραμμα φιλαναγνωσίας σε συνεργασία με τη βιβλιοθήκη της κοντινότερης πόλης — όπου το σχολείο δανείζεται κιβώτια βιβλίων, ώστε να μην χρειάζεται οι οικογένειες να μετακινούνται — και στο οποίο μεγαλύτεροι μαθητές υποστηρίζουν τους μικρότερους ως «αναγνωστικοί συνοδοί», οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν πλέον βιβλία σχετικά με τη βιωσιμότητα. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν τα ζητήματα της βιωσιμότητας μαζί με συνομηλίκους και οικογένεια.

Χάρη στη στήριξη της ηγεσίας, η ΕΑΑ έχει πλέον καταστεί ένας συνεκτικός και συμπεριληπτικός άξονας για την ανάπτυξη του σχολείου και για την επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών στο σύνολό του.

Διαφάνεια 18, 19

Γ. Συνεργασίες εντός και πέρα από το σχολείο

Το σχολείο έχει αναπτύξει ένα εκτεταμένο και ποικιλόμορφο δίκτυο συνεργασιών, που οικοδομήθηκε σταδιακά μέσα από τη δράση του προσωπικού σε βάθος ετών, μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων και έργων. Ο χάρτης συνεργατών του περιλαμβάνει περισσότερους από 30 φορείς, αρκετούς εκ των οποίων οι εκπαιδευτικοί έχουν ομαδοποιήσει ανά θεματική ή γεωγραφική περιοχή (π.χ. αγροκτήματα, οι τρεις γειτονικοί δήμοι, τα σχολεία φυσικού πάρκου).

Οι συνεργασίες εκτείνονται σε εκπαιδευτικά ιδρύματα (σχολεία, νηπιαγωγεία, επαγγελματική σχολή, δημοτική βιβλιοθήκη), τοπικές επιχειρήσεις (κηποτεχνικές εταιρείες, φυτώρια, εργαστήρια επισκευής ποδηλάτων), φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Κοινές δράσεις περιλαμβάνουν την ετήσια δεντροφύτευση από τους μαθητές της πρώτης τάξης, θεματικές ημέρες σε τοπικά αγροκτήματα και πρόγραμμα φιλαναγνωσίας σε συνεργασία με βιβλιοθήκη της πόλης.

Ο σχολικός κήπος έχει αναπτυχθεί σταδιακά με τη συμβολή του επιστάτη, του βοηθού διδασκαλίας, τοπικών επαγγελματιών κηποτεχνίας, καθώς και των ίδιων των παιδιών και των γονέων. Σε μια απογευματινή λέσχη, τα λεγόμενα «ξωτικά της κουζίνας», οι μαθητές παρασκευάζουν φαγητό χρησιμοποιώντας προϊόντα από τη συγκομιδή του κήπου.

Σε συνεργασία με τον βασικό εταίρο του σχολείου, το φυσικό πάρκο, υλοποιούνται ημέρες και εβδομάδες έργων στο δάσος, ενώ στελέχη του πάρκου επισκέπτονται τακτικά το σχολείο.

Διαφάνεια 20

Ενίσχυση δικτύων

Το πρόγραμμα ΟΣΠ-ΕΑΑ δημιούργησε νέες ευκαιρίες για την αξιοποίηση των υφιστάμενων συνεργασιών, αλλά και για την ανάπτυξη νέων.

Η έμφαση στην τοπική κοινότητα και στους κοντινούς χώρους μάθησης προσφέρει σημαντικά πρακτικά πλεονεκτήματα, καθώς οι εκπαιδευτικές επισκέψεις σε πιο απομακρυσμένες περιοχές απαιτούν πολύ χρόνο και υψηλό κόστος. Παράλληλα, οι τοπικές συνεργασίες ενισχύουν την παιδαγωγική ποιότητα, αφού δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα να διερευνούν έννοιες του προγράμματος σπουδών μέσα από βιωματικά παραδείγματα και δραστηριότητες.

Οι εκπαιδευτικοί υπογράμμισαν επίσης τη σημασία της παρατήρησης των μαθητών κατά τη διάρκεια των επισκέψεων, όπου οι ίδιοι δεν αποτελούν τη μοναδική πηγή

γνώσης. Αυτό συμβάλλει σε βαθύτερη κατανόηση των μαθητών και τροφοδοτεί τη μετέπειτα διδακτική πράξη.

Ταυτόχρονα, η έμφαση σε συνεργασίες και έργα ωφελεί και την ευρύτερη κοινότητα:

«Έχει τεράστια προστιθέμενη αξία το να μπορείς να εμπλέκεις την τοπική κοινωνία, να φέρνεις κοντά τους ανθρώπους.»

Ο εκπαιδευτικός περιέγραψε το σχολείο ως «σημείο συνάντησης για όλους», όπου τα έργα της ΕΑΑ ενώνουν διαφορετικούς φορείς και «οικοδομούν άμεσα μέσα στην κοινότητα».

Διαφάνεια 21

Συμπεράσματα — Μαζί μπορούμε καλύτερα

Το παράδειγμα αυτού του μικρού αγροτικού σχολείου στη Γερμανία αναδεικνύει ότι:

- Η επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών μπορεί να αποτελέσει ισχυρό μοχλό βελτίωσης του σχολείου, όταν υποστηρίζεται από την ηγεσία και από συνεργασίες εντός και εκτός αυτού.
- Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη μπορεί να φέρει κοντά διαφορετικούς ανθρώπους, προτεραιότητες και οπτικές, δημιουργώντας ένα ευρύ φάσμα ευκαιριών μάθησης και συμμετοχής.
- Η συνεργασία με άλλους επαγγελματίες — όπως οι συνάδελφοι στο δίκτυο — υπήρξε πηγή έμπνευσης για τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, ενώ το ίδιο το σχολείο ενέπνευσε με τη σειρά του άλλους εκπαιδευτικούς και φορείς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Κλείνοντας, θα ήθελα να τονίσω ότι η ολιστική προσέγγιση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη δεν υλοποιείται μέσω πλαισίων, δεικτών, πολιτικών ή εργαλείων.

Υλοποιείται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς — μέσω της αυτενέργειας, της δημιουργικότητας και της επαγγελματικής τους κρίσης.

Όπως καταδεικνύει το παράδειγμα που παρουσιάστηκε, η επίδραση είναι πολύ μεγαλύτερη όταν οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζονται από ηγεσία με όραμα, από συναδέλφους και από ένα δίκτυο συνεργασιών.

Όταν όλα αυτά συνδυάζονται, η επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών μπορεί να διαμορφώσει τη σχολική κουλτούρα, να ενισχύσει τους δεσμούς με την κοινότητα και να υποστηρίξει τους μαθητές ώστε να «μαθαίνουν αυτό που ζουν και να ζουν αυτό που μαθαίνουν».

Αυτό είναι που έχει σημασία στην εκπαίδευση.

Αυτό είναι που καθιστά δυνατή την ολιστική προσέγγιση της ΕΑΑ.

Και αυτό είναι που οι εκπαιδευτικοί — όταν υποστηρίζονται, όταν εισπράττουν εμπιστοσύνη και δικτυώνονται — μπορούν να πετύχουν.

Σας ευχαριστώ θερμά.